

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θέμα της εργασίας αποτελεί η συνταγματικά κατοχυρωμένη ‘συνδικαλιστική ελευθερία’. Στο γενικό μέρος της εργασίας θα παρουσιαστεί και θα οριοθετηθεί η συνδικαλιστική ελευθερία, το εύρος της συνταγματικής προστασίας του περιεχομένου του δικαιώματος, το περιεχόμενό του, οι φορείς άσκησης του δικαιώματος, η κατοχύρωση του συνδικαλισμού ως θεσμού καθώς και οι οριοθετήσεις και οι περιορισμοί αυτού. Στο ειδικό μέρος θα γίνει αναφορά σε μερικότερα θέματα όπως η συλλογική αυτονομία, το δικαίωμα απεργίας και το ευρύτερο περιεχόμενό από αυτό της συνδικαλιστικής ελευθερίας δικαίωμα της ελεύθερης ένωσης προσώπων. Σκοπός της εργασίας είναι η προσέγγιση του θέματος μέσα από τη σφαίρα του συνταγματικού δικαίου, η εξαγωγή συμπερασμάτων και η συμβολή στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας. Από το σημείο αυτό θέλω να ευχαριστήσω τον διδάσκοντα του μαθήματος καθηγητή κ. Δημητρόπουλο για τη δυνατότητα που μου έδωσε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα καθώς και τα για τη βοήθειά του κατά το διάστημα συγγραφής της εργασίας.

B. ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ι. Έννοια συνδικαλιστικής ελευθερίας

Η συνδικαλιστική ελευθερία αποτελεί ειδική μορφή της ανθρώπινης δραστηριότητας. Συνδέεται ιδιαίτερα με το χώρο της εργασίας αλλά δεν ταυτίζεται με την εργασιακή δράση. Για πρώτη φορά καταγράφεται ο όρος ‘συνδικαλιστική ελευθερία’ στο Σύνταγμα του 1975. Σύμφωνα με το άρθρο 23 §1 του ισχύοντος Συντάγματος 1975/1986/2001: «Το Κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.» Ο συντακτικός νομοθέτης υποχρεώνει το Κράτος να διασφαλίζει τη συνδικαλιστική ελευθερία λαμβάνοντας όλα εκείνα τα μέτρα που κρίνονται απαραίτητα για την επίτευξη του σκοπού αυτού. Οι πρώτες ειδικές διατάξεις για τα ‘επαγγελματικά σωματεία’ θεσπίστηκαν με το νόμο 281/1914. Παράλληλα με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα περί σωματείων (άρθρα 78 έως 106) σήμερα ισχύει και εφαρμόζεται ο Ν. 1264/1982 «Για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων» όπως συμπληρώθηκε με τους Ν. 1915/90 και Ν. 22224/94.

Τη συνδικαλιστική ελευθερία κατοχυρώνουν επίσης διεθνείς συμβάσεις που ως επί το πλείστον, επικύρωσε η χώρα μας. Ήδη λίγο μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο συνομολογήθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 11/1921 «περί του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι και συνέρχεσθαι των γεωργικών εργατών».

Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ακολούθησαν γενικότερες πια συμβάσεις : η ΔΣΕ 87/1948 «περί συνδικαλιστικής ελευθερίας» και η ΔΣΕ 98/1949 «περί του δικαιώματος οργανώσεως», καθώς και η ΔΣΕ 139/1971 «για την προστασία των αντιπροσώπων των εργαζομένων στην επιχείρηση και τις διευκολύνσεις που θα πρέπει να τους παρέχονται».

Το 1948 επίσης, η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου περιέλαβε διάταξη για τη συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23 § 4). Επίσης, το 1966, το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (άρθρο 22). Πολύ πιο διεξοδική είναι η κατοχύρωση του Διεθνούς Συμφώνου περί οικονομικών, κοινωνικών και μορφωτικών δικαιωμάτων, επίσης του 1966 (άρθρο 8).

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης η συνδικαλιστική ελευθερία κατοχυρώνεται τόσο από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρο 11), όσο και από τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη, του οποίου όμως τα

θεμελιώδη άρθρα 5 (συνδικαλιστικό δικαίωμα) και 6 (δικαίωμα συλλογικής διαπραγματεύσεως) εξαιρέθηκαν από την ελληνική κύρωση.

Τέλος, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας η συνδικαλιστική ελευθερία διακηρύσσεται από τον Κοινωνικό Χάρτη της 9ης Δεκεμβρίου 1989 (άρθρα 11 επ.), ενώ η Διακήρυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατοχυρώνει το δικαίωμα ίδρυσης συνδικάτων και διεξαγωγής διαπραγματεύσεων και συλλογικών αγώνων (άρθρα 11 § 1, 14 §§1 και 2).

ii. Προστατευτικό αντικείμενο

Η συνδικαλιστική ελευθερία περιλαμβάνει το δικαίωμα των ατόμων να ιδρύνουν συνδικαλιστικές οργανώσεις. Αποτελεί ειδικότερη μορφή του συνταγματικού δικαιώματος της ελεύθερης ένωσης προσώπων του άρθρου 12 Σ. και ρυθμίζεται από το άρθρο 23 § 1 Σ.

Οι συνδικαλιστικές αυτές οργανώσεις πρέπει να ιδρύονται σύμφωνα με τους όρους του νόμου. Τα άτομα έχουν δικαίωμα να προσχωρούν σε συστημένες, και μάλιστα νόμιμα συστημένες, οργανώσεις. Μπορούν επίσης, σε περίπτωση που υφίστανται περισσότερες της μιας νόμιμα ιδρυμένες οργανώσεις, να επιλέξουν την οργάνωση στην οποία επιθυμούν να προσχωρήσουν.

Η ανεμπόδιστη άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ίδρυση συνδικαλιστικής οργάνωσης δεν εξαρτάται από προηγούμενη άδεια κρατικού οργάνου. Η πρόβλεψη αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για την άσκηση του δικαιώματος χωρίς παρεμβάσεις και 'εμπόδια'.

Για την ίδρυση σωματείου προβλέπεται δικαστική διαδικασία και απόφαση. Στη συνέχεια το νόμιμα συστημένο σωματείο εγγράφεται σε ειδικό βιβλίο και αποκτά νομική προσωπικότητα. Πρέπει να επισημανθεί ότι το δικαστήριο ελέγχει μόνο τη νομιμότητα του υπό ίδρυση σωματείου. Για το λόγο αυτό η συγκεκριμένη διαδικασία δεν μπορεί να θεωρηθεί αντισυνταγματική. Στο δικαστήριο δεν αναγνωρίζεται διακριτική ευχέρεια αποδοχής ή απόρριψης του αιτήματος για ίδρυση του σωματείου εφόσον έχουν τηρηθεί οι από το νόμο προβλεπόμενες προϋποθέσεις.

Τα άτομα μπορούν να ιδρύνουν συνδικαλιστική οργάνωση έστω και αν υπάρχει άλλη ή και άλλες οργανώσεις που την καλύπτουν καταστατικά. Η αρχή της πολλαπλότητας των σωματείων οριοθετείται από τον κίνδυνο σύγχυσης και την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. (άρθρο 25 § 3 Σ., άρθρο 281 Α.Κ.).

Τα μέλη επίσης του σωματείου, της συνδικαλιστικής οργάνωσης έχουν δικαίωμα συμμετοχής στη ζωή του σωματείου στη δράση του και τη λειτουργία του. Τους αναγνωρίζονται δε ίσα δικαιώματα στη συμμετοχή.

Απ' την άλλη πλευρά αναγνωρίζεται δικαίωμα του ατόμου να απέχει από τη συλλογική οργάνωση και δράση. Απαγορεύεται ο αναγκαστικός συνδικαλισμός καθώς και οποιοδήποτε μέτρο από το Κράτος, τους εργοδότες και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις με σκοπό τον εξαναγκασμό των μη συνδικαλισμένων εργαζόμενων να προσχωρήσουν σε επαγγελματική οργάνωση.

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να γίνει αναφορά και στον άμεσο ή έμμεσο εξαναγκασμό εργαζομένων να προσχωρήσουν σε συγκεκριμένη συνδικαλιστική οργάνωση γεγονός το οποίο προσβάλλει το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, το δικαίωμα της ελεύθερης ένωσης προσώπων που με τη θέλησή τους συμμετέχουν σε αυτήν (άρθ. 12 Σ.) καθώς και τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 § 1 Σ.). Το πλαίσιο της ελευθερίας στη συνδικαλιστική δράση προσδιορίζεται από το σκοπό που έχει κάθε συνδικαλιστική οργάνωση.

Με το άρθρο 23 § 1 Σ. αναγνωρίζεται, πέρα από τη δυνατότητα ίδρυσης συνδικαλιστικής οργάνωσης, το ατομικό δικαίωμα συμμετοχής, προσχώρησης ή αποχής από αυτήν και την υποχρέωση του Κράτους να διασφαλίζει, με τη λήψη των κατάλληλων μέτρων, την ακώλυτη άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας, και τη λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων στα πλαίσια ενός θεσμού αναγνωρισμένου από το κοινωνικό σύνολο και την κοινωνική έννομη τάξη, του θεσμού του συνδικαλισμού. Ενός θεσμού που κατοχυρώνεται μέσα από δημοκρατικό Κράτος, τις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας και είναι αποτέλεσμα και επιστέγασμα των αγώνων των δημοκρατικών πολιτών – μελών του κοινωνικού Κράτους. Ο Ν.1264/1982 « Για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων»όπως συμπληρώθηκε με τους Ν. 1915/90 και Ν. 2224/94 θωρακίζει την προστασία της συνδικαλιστικής δράσης.

iii. Συνταγματική προστασία

1) Περιεχόμενο δικαιώματος

Η συνδικαλιστική ελευθερία προστατεύεται από το Σύνταγμα. Αποτελεί ειδική μορφή ανθρώπινης δράσης και αναπτύσσει στενό δεσμό όχι όμως ταύτιση με την εργασιακή δράση. Σύμφωνα με το άρθρο 23 § 1 Σ. το Κράτος υποχρεώνεται να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίζει τη συνδικαλιστική ελευθερία.

Η προστασία της συνδικαλιστικής είναι απόλυτη. Προστατεύεται από κάθε προσβολή ανεξάρτητα από πού προέρχεται αυτή η προσβολή (από τη δημόσια ή την ιδιωτική εξουσία). Το Κράτος οφείλει να εξασφαλίζει την ανεμπόδιστη άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας καθώς και των ειδικότερων ή συναφών προς αυτή μερικότερων δικαιωμάτων. Δεν ενδιαφέρει η προέλευση του ‘εμποδίου’ άσκησης της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Εξάλλου η συνδικαλιστική ελευθερία προσβάλλεται συχνότερα και κατά κύριο λόγο από την ιδιωτική εξουσία.

Αν η προστασία περιοριζόταν αποκλειστικά στα πλαίσια της προσβολής από τη δημόσια εξουσία το αποτέλεσμα θα ήταν η αποδυνάμωση και απαξίωση της συνταγματικής διάταξης.

Η συνδικαλιστική ελευθερία αναπτύσσει ‘ τριτενέργεια ‘. Μάλιστα η διαπροσωπική ενέργεια της αμυντικής λειτουργίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιβεβαιώθηκε και από τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Έτσι στο άρθρο 25 § 1εδ.γ’Σ. ορίζεται πλέον ότι τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Στη συνέχεια θα γίνει αναλυτική αναφορά στο περιεχόμενο του δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας.

I. αμυντικό περιεχόμενο

Αφορά στην αξίωση αποχής από κάθε επιθετική ενέργεια, είτε αυτή εκδηλώνεται με πράξη είτε με παράλειψη. Η αξίωση αυτή αποχής απευθύνεται τόσο στην κρατική όσο και στην ιδιωτική εξουσία.

Και οι δύο αυτές μορφές εξουσίας δεν επιτρέπεται να εμποδίζουν με οποιοδήποτε τρόπο την άσκηση του συνταγματικού δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Δεν πρέπει να εμποδίζεται η σύσταση – ίδρυση συνδικαλιστικών οργανώσεων όπως και η συμμετοχή του ατόμου σε αυτές . Α Αντίκειται στο Σύνταγμα η απόλυση συνδικαλιστικών στελεχών ή άλλων εργαζομένων επειδή ανέπτυξαν συνδικαλιστική δράση. Μια τέτοια ενέργεια είναι επιθετική και δημιουργεί ανομοιογενή αντίθεση, ανάμεσα στο ατομικό δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας (άρθρο 23 Σ.) και στο περιεχόμενο της εργασιακής σχέσης (άρθρο 22 Σ.).

Η συνδικαλιστική δράση δεν αποτελεί στοιχείο του περιεχομένου της εργασιακής σχέσης, κατά συνέπεια δεν είναι επιτρεπτός ο περιορισμός του αντίστοιχου δικαιώματος, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης σχέσης. Είναι επομένως καταχρηστική η καταγγελία σύμβασης αορίστου χρόνου, εφόσον αποδεικνύεται ότι μοναδικός λόγος είναι η συνδικαλιστική δραστηριότητα του εργαζομένου.

Το αμυντικό περιεχόμενο της συνδικαλιστικής ελευθερίας προσβάλλεται από την απαίτηση του εργοδότη να μη συμμετέχουν οι εργαζόμενοι σε συνδικαλιστικές οργανώσεις. Πρόκειται για ανομοιογενή αντίθεση μη σύμφυτου ζεύγους θεμελιώδους δικαιώματος και διαπροσωπικής σχέσης καθόσον ο εργαζόμενος συνδέεται με τον εργοδότη με τη σχέση εργασίας, η οποία δεν ταυτίζεται αλλά απλά σχετίζεται με τη συνδικαλιστική δράση.

Έτσι είναι παράνομη η απαίτηση του εργοδότη και έξω από τα όρια της διαπροσωπικής σχέσης (της εργασίας) περί μη συμμετοχής του εργαζόμενου σε συνδικαλιστική ή σε συγκεκριμένη συνδικαλιστική οργάνωση.

Προσβολή του αμυντικού περιεχομένου της συνδικαλιστικής ελευθερίας αποτελεί επίσης και κατά συνέπεια είναι παράνομη η παρεμπόδιση ίδρυσης συνδικαλιστικών οργανώσεων καθώς και ο από τον εργοδότη ασκούμενος καταναγκασμός, που αποσκοπεί στη συμμετοχή των εργαζομένων σε συγκεκριμένη συνδικαλιστική οργάνωση.

II. προστατευτικό περιεχόμενο

Όπως οι αμυντικές έτσι και οι προστατευτικές αξιώσεις ενυπάρχουν σε κάθε θεμελιώδες δικαίωμα. Το προστατευτικό περιεχόμενο ενός συνταγματικού δικαιώματος αφορά στην αξίωση παροχής βοήθειας προς τον αμυνόμενο για την απόκρουση της απειλούμενης, με επιθετική ενέργεια, προσβολής του δικαιώματος αυτού ή για την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη εξαιτίας της προσβολής. Σε αντίθεση με το αμυντικό περιεχόμενο ενός συνταγματικού δικαιώματος, το προστατευτικό περιεχόμενο προς το (προστατευτικό) Κράτος και δεν είναι απόλυτο (erga omnes) αλλά σχετικό.

Στη σύγχρονη ελληνική έννομη τάξη αναγνωρίζεται η αμυντική διαπροσωπική ενέργεια και όχι η προστατευτική ή διασφαλιστική. Το Σύνταγμα υποχρεώνει την ιδιωτική εξουσία να σέβεται και να μην παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα των άλλων. Δεν την υποχρεώνει όμως να τα προστατεύει.

Η αξίωση αυτή για προστασία στρέφεται αποκλειστικά προς το Κράτος και συγκεκριμένα προς το σύγχρονο κοινωνικό προστατευτικό Κράτος. Το Κράτος, λοιπόν, όπως ορίζει το Σύνταγμα όχι μόνο οφείλει να σέβεται το ίδιο την ανθρώπινη αξία αλλά και να την προστατεύει όπως επίσης οφείλει να εγγυάται την ελεύθερη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Στη συνταγματικά κατοχυρωμένη συνδικαλιστική ελευθερία ενυπάρχει το προστατευτικό περιεχόμενο, η αξίωση δηλαδή προς το σύγχρονο κοινωνικό (προστατευτικό) Κράτος να διασφαλίζει και να εγγυάται την άσκηση του συγκεκριμένου συνταγματικού δικαιώματος. Να προστατεύει κατά συνέπεια το εν λόγω δικαίωμα από επιθετικές ενέργειες που συνήθως αποσκοπούν στην παρεμπόδιση με άμεσο ή έμμεσο τρόπο της άσκησης του.

Μέσα στα πλαίσια της υποχρέωσης του Κράτους να σέβεται την ανθρώπινη αξία εντάσσεται και η μερικότερη υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει τη συνδικαλιστική ελευθερία σε όλες της τις εκφάνσεις. Οφείλει να εξασφαλίζει την ανεμπόδιση άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και των μερικότερων αυτής δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή ή είναι συναφή προς αυτή.

Προστατευτική υποχρέωση των ιδιωτών δεν προκύπτει από τις διατάξεις του

ισχύοντος Συντάγματος. Η ιδιωτική εξουσία οφείλει να σέβεται το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, όχι όμως να το προστατεύει. Το Κράτος σύμφωνα με το άρθρο 25 § 4 Σ. έχει δικαίωμα να αξιώνει από όλους τους πολίτες να εκπληρώνουν το χρέος τους για κοινωνική και εθνική αλληλεγγύη.

Το προστατευτικό περιεχόμενο περιέχει καταρχήν αξίωση προς πράξη (διασφάλιση της άσκησης της συνδικαλιστικής ελευθερίας με τη λήψη κάθε απαραίτητου μέτρου) δεν αποκλείεται όμως και αξίωση προς παράλειψη.

III. διασφαλιστικό (εξασφαλιστικό – διεκδικητικό) περιεχόμενο

Το διασφαλιστικό περιεχόμενο, σε αντίθεση με το αμυντικό και το προστατευτικό, παρέχει αξίωση για διαφύλαξη από κινδύνους, που δεν προέρχονται από τους ανθρώπους και τις ενέργειές τους, αλλά αξίωση για βελτίωση της θέσης του ανθρώπου αναφερόμενο στη διαφύλαξή του από κάθε φύσεως κοινωνικοοικονομικά εμπόδια.

Το διασφαλιστικό περιεχόμενο μπορεί να διακριθεί σε εξασφαλιστικό και διεκδικητικό. Το Σύνταγμα δεν αναγνωρίζει την εξασφάλιση ως γενική συνταγματική αρχή, αναγνωρίζει όμως την αρχή της διεκδίκησης.

Η αρχή της εξασφάλισης αφορά στη δυνατότητα παροχής των μέσων που είναι απαραίτητα για την άσκηση χωρίς κώλυμα των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Η συνδικαλιστική ελευθερία, όπως κατοχυρώνεται από το άρθρο 23 § 1 Σ., περιλαμβάνει υποχρέωση του Κράτους να λαμβάνει όλα τα προσήκοντα μέτρα ώστε να εξασφαλίζει την ακώλυτη – ανεμπόδιστη άσκησή της. Τα εξασφαλιστικά δικαιώματα δεν στρέφονται ούτε προς το Κράτος ούτε προς τους ιδιώτες.

Το Σύνταγμα όπως προαναφέρθηκε δεν κατοχυρώνει την εξασφάλιση. Αναγνωρίζει όμως την αξίωση διεκδίκησης (διεκδικητικό περιεχόμενο θεμελιωδών δικαιωμάτων) του εξασφαλιστικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που δεν έχει πραγματοποιηθεί.

Σύμφωνα με το άρθρο 23 § 2 Σ.: «Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων». Ο συνταγματικά κατοχυρωμένος θεσμός της απεργίας αποτελεί αποτελεσματικό συνταγματικό μέσο για τη διεκδίκηση της ικανοποίησης του διασφαλιστικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

2) Φορείς δικαιώματος

Τα φυσικά πρόσωπα αποτελούν φορείς της συνδικαλιστικής ελευθερίας, εργαζόμενοι ή εργοδότες, όπως επίσης και οι ίδιες οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, είτε εργαζομένων είτε εργοδοτών, είτε έχουν νομική προσωπικότητα είτε δεν έχουν. Η συνδικαλιστική ελευθερία αναγνωρίζεται όχι μόνο στους ημεδαπούς αλλά και στους αλλοδαπούς και ανιθαγενείς που διαμένουν και εργάζονται νόμιμα στη Ελλάδα.

Η συνταγματική διάταξη του άρθρου 23 §1Σ. κατοχυρώνει τη συνδικαλιστική ελευθερία, εξειδικεύεται δε με το νόμο 1264/1982 που κατοχυρώνονται τα συνδικαλιστικά δικαιώματα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι χωρίς διάκριση ιθαγένειας (άρθρο 10 § 1 ν. 1264/1982).

Επιτρέπεται επίσης, εκτός από τη συμμετοχή με την ιδιότητα του μέλους, και η ίδρυση συνδικαλιστικών οργανώσεων από τις προαναφερόμενες κατηγορίες ατόμων. Η διάταξη του άρθρου 107 § 1ΕισΝΑΚ, που προβλέπει ότι ‘οι διοικούντες τα σωματεία δέον να είναι πολίται Έλληνες’ είναι αντίθετη με τη συνταγματική διάταξη

για τη συνδικαλιστική ελευθερία και τις προβλέψεις του νόμου 1264/1982, που την εξειδικεύουν. Δικαίωμα επίσης συμμετοχής στη διοργάνωση και τη διεξαγωγή νόμιμης απεργίας αναγνωρίζεται και στους αλλοδαπούς.

Το Κράτος, τέλος, και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν είναι φορείς της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Η συμμετοχή τους, όπου προβλέπεται, ως εργοδοτών στις διαπραγματεύσεις και τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας αποτελεί άσκηση αρμοδιότητας και όχι ελευθερίας .

iv. Οριοθετήσεις του περιεχομένου του δικαιώματος

Οριοθέτηση (ή προσδιορισμός) ενός συνταγματικού δικαιώματος είναι ο καθορισμός του γενικού του περιεχομένου πραγματοποιούμενος με διατάξεις. Διακρίνεται σε γενική και ειδική οριοθέτηση.

Η γενική οριοθέτηση αφορά στον με γενικές διατάξεις καθορισμό του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος. Η ειδική οριοθέτηση αναφέρεται στον με ειδικές διατάξεις πραγματοποιούμενο καθορισμό του γενικού περιεχομένου κάθε συγκεκριμένου θεμελιώδους δικαιώματος.

Τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και επομένως ο προσδιορισμός του περιεχομένου τους πραγματοποιείται με συνταγματικές διατάξεις.

Η οριοθέτηση αναφέρεται στο γενικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το γενικό αυτό περιεχόμενο κάθε θεμελιώδους δικαιώματος εφαρμόζεται στη γενική κυριαρχική σχέση Κράτους – πολίτη. Γενικές οριοθετήσεις προβλέπονται στα άρθρα 5 § 1 και 25 Σ. και είναι τα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα, τα χρηστά ήθη, η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης και η κοινωνική οριοθέτηση.

Επιπλέον η οριοθέτηση μπορεί να είναι εννοιολογική, προερχόμενη δηλαδή από τις έννοιες που αποδίδονται με τις χρησιμοποιούμενες στο συνταγματικό κείμενο λέξεις.

Η ειδική οριοθέτηση του περιεχομένου του συνταγματικού δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας πραγματοποιείται μέσα από τις ειδικές συνταγματικές διατάξεις που προσδιορίζουν το περιεχόμενο του συγκεκριμένου θεμελιώδους δικαιώματος.

Κάποιες φορές όμως προβλέπεται παρέμβαση του κοινού νομοθέτη (εξουσιοδότηση νόμου). Σύμφωνα με το άρθρο 23 § 1 Σ το Κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα, αυτά δηλαδή που κάθε φορά είναι απαραίτητα, για να διασφαλιστεί η συνδικαλιστική ελευθερία, σε όλες της τις εκφάνσεις και η ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών μ' αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.

Κατά την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου «η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για την διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων».

Το ίδιο το Σύνταγμα αναγνωρίζει την απεργία ως δικαίωμα και μάλιστα θεμελιώδες που πηγάζει από την ευρύτερου περιεχομένου συνδικαλιστική ελευθερία.

Το δικαίωμα αυτό σύμφωνα με τη συνταγματική διάταξη ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Στο περιεχόμενο λοιπόν του εν λόγω δικαιώματος (μέσα στα όρια του κύκλου, εάν παραστήσουμε το δικαίωμα με κύκλο του οποίου η περιφέρεια ταυτίζεται με την οριοθέτηση, συγκεκριμενοποίηση του περιεχομένου του) περιλαμβάνονται οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που έχουν συστηθεί νόμιμα, τηρουμένων όσων προβλέπονται για τη νόμιμη σύσταση και λειτουργία τους.

Στην οριοθέτηση επίσης του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος συμβάλλει και η διατύπωση ότι η απεργία προβλέπεται και επιτρέπεται να χρησιμοποιείται ως μέσο

για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων των εργαζομένων. Απεργία η οποία πραγματοποιείται για λόγους διάφορους των προαναφερόμενων είναι εκτός του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος και δεν είναι νόμιμη.

Το δικαίωμα της απεργίας αναγνωρίζεται ρητά στους εργαζόμενους και δεν επεκτείνεται στους εργοδότες. Η διατύπωση αυτή αναγνωρίζει το δικαίωμα της απεργίας στους εργαζόμενους αποκλειστικά για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών τους συμφερόντων. Ταυτόχρονα πρέπει να παρατηρηθεί ότι το Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ρητά το δικαίωμα της ανταπεργίας (lock out). Πέρα από την ειδική οριοθέτηση του περιεχομένου του δικαιώματος αναγνωρίζεται και η γενική οριοθέτηση του περιεχομένου του συνταγματικού δικαιώματος με γενικές διατάξεις. Έτσι η συνδικαλιστική ελευθερία οριοθετείται με τις γενικές διατάξεις που προβλέπονται στα άρθρα 5 § 1 και 25 Σ. και είναι:

α) Τα δικαιώματα των άλλων

ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται κυρίως στα θεμελιώδη δικαιώματα όλων των άλλων φορέων. Με την συνταγματική αυτή οριοθέτηση αναγνωρίζεται η απόλυτη αμυντική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων τίθεται ως βασική αρχή της συνολικής έννομης τάξης. Απαγορεύεται η άσκηση οποιουδήποτε δικαιώματος πολιτικού, κοινωνικού ή οικονομικού εφόσον προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων.

Το περιεχόμενο λοιπόν του δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας και των μερικότερων συναφών δικαιωμάτων οριοθετείται από τα δικαιώματα των άλλων. Εφόσον τα προσβάλλει δεν επιτρέπεται η άσκηση του δικαιώματος.

β) Το Σύνταγμα

Η συγκεκριμένη γενική οριοθέτηση αντιμετωπίζει το Σύνταγμα συνολικά. Τα θεμελιώδη δικαιώματα πρέπει πάντα να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με τις υπόλοιπες διατάξεις του συντάγματος. Σε καμία περίπτωση η άσκηση ενός θεμελιώδους δικαιώματος δεν παρέχει εξουσία παραβίασης άλλης ή άλλων συνταγματικών διατάξεων. Επίσης το άρθρο 120 § 2 Σ. καθιερώνει και τη γενική υποχρέωση σεβασμού του Συντάγματος και την απαγόρευση παραβίασης των διατάξεων που το αποτελούν.

γ) τα χρηστά ήθη

Η έννοια των χρηστών ηθών αποτελεί ευρύτατη αξιολογική έννοια και διαχέεται σε ολόκληρη την έννομη τάξη. Η απαίτηση της σύγχρονης κοινωνίας και της σύγχρονης έννομης τάξης για 'ηθικοποίηση του δικαίου' συνηγορεί στην προσαρμογή του περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του τρόπου άσκησής τους στα πλαίσια των χρηστών ηθών.

Τα χρηστά ήθη δεν επιτρέπεται να παραβιάζονται και ο επιβεβλημένος σεβασμός τους δικαιολογεί την απόλυτη αμυντική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η προσβολή κατά συνέπεια της συνδικαλιστικής ελευθερίας και των συναφών δικαιωμάτων έρχεται σε αντίθεση με τα χρηστά ήθη. Επιπλέον δεν επιτρέπεται η άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας με τρόπο που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη. Έτσι οριοθετείται και το πεδίο δράσης των φορέων του δικαιώματος.

δ) η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης

Το άρθρο 25 § 3Σ. απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Ταυτόχρονα όμως εισάγει γενική αρχή που αναφέρεται σε όλα τα δικαιώματα, δημόσια και ιδιωτικά. Αποτελεί επίσης μορφή γενικής οριοθέτησης του περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Κατάχρηση δικαιώματος αποτελεί η νομότυπη πλην όμως υπερβολική και για τούτο μη ανεκτή από την έννομη τάξη άσκηση δικαιώματος.

Η προσβολή της συνδικαλιστικής ελευθερίας αποτελεί καταχρηστική άσκηση δικαιώματος η οποία απαγορεύεται σύμφωνα με τη γενική συνταγματική αρχή. Η απόλυση εργαζομένου, για παράδειγμα, από τον εργοδότη αποτελεί μονομερή καταγγελία της σύμβασης εργασίας και δικαίωμα του εργοδότη στα πλαίσια της ειδικής κυριαρχικής σχέσης της εργασίας.

Η απόλυση όμως εργαζόμενου επειδή συμμετείχε σε νόμιμη απεργία, που είχε προκηρύξει η συνδικαλιστική οργάνωση της οποίας ήταν μέλος, είναι παράνομη και στηρίζεται στην καταχρηστική άσκηση δικαιώματος, προσβάλλει δε τη συνταγματική διάταξη περί συνδικαλιστικής ελευθερίας και άσκησης του δικαιώματος της απεργίας.

ε) η κοινωνική οριοθέτηση

Αποτελεί μια οριοθέτηση συνεχώς μεταβαλλόμενη εφόσον καθορίζεται από το κοινωνικό σύνολο στο οποίο υπάρχει και δραστηριοποιείται το άτομο ως μέλος του.

Η ίδια η κοινωνική συνύπαρξη επιβάλλει την κοινωνική οριοθέτηση των συνταγματικών δικαιωμάτων.

Ο κοινωνικός χαρακτήρας των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι αναμφισβήτητος. Το άτομο είναι συνάμα και μέλος του κοινωνικού συνόλου, τα δικαιώματά του τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους(άρθρο 25 §1Σ.) και αναγνωρίζονται ταυτόχρονα ως δικαιώματα του ατόμου - 'μονάδα' αλλά και του ατόμου - μέλους του κοινωνικού συνόλου.

Η δε αναγνώριση από την Πολιτεία αποσκοπεί στην ύπαρξη κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη (άρθρο 25 §2Σ.). Η συνδικαλιστική ελευθερία και τα επιμέρους δικαιώματα που απορρέουν από αυτή αποτελούν δικαιώματα του ατόμου που πρέπει να ασκούνται έτσι ώστε να διασφαλίζεται τόσο η προστασία του ατόμου όσο και η κοινωνική αρμονία και πρόοδος.

ν. Περιορισμοί του περιεχομένου του δικαιώματος

Στον αντίποδα της οριοθέτησης, μέσω της οποίας προσδιορίζεται το γενικό περιεχόμενο κάθε δικαιώματος, βρίσκεται ο περιορισμός του γενικού περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Ο περιορισμός συνίσταται στην με κάθε τρόπο συρρίκνωση του γενικού περιεχομένου του συνταγματικού δικαιώματος. Δεν έχει τακτικό αλλά έκτακτο χαρακτήρα εφόσον εφαρμόζεται σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις.

Για να αποδοθεί σχηματικά, όπως προηγουμένως για την οριοθέτηση, η έννοια του περιορισμού του περιεχομένου θεμελιωδους δικαιώματος καταφεύγουμε πάλι στη χρησιμοποίηση του κύκλου. Στην περίπτωση του περιορισμού ο κύκλος μικραίνει, συρρικνώνεται. Το περιεχόμενο του δικαιώματος συρρικνώνεται, περιορίζεται. Ο περιορισμός επίσης εφαρμόζεται σε περιπτώσεις ειδικών κυριαρχικών σχέσεων.

Οι περιορισμοί διακρίνονται σε αντικειμενικούς και υποκειμενικούς. ΟΙ αντικειμενικοί είναι ανεξάρτητοι από τους φορείς τους ενώ οι υποκειμενικοί αφορούν περιορισμούς του γενικού περιεχομένου θεμελιωδους δικαιώματος στηριζόμενοι στην ιδιότητα του υποκειμένου.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 12 §4 Σ.), που είναι ευρύτερο και γενικότερο από το δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας, περιορίζεται από το Σύνταγμα για ορισμένες μόνο κατηγορίες προσώπων. Για παράδειγμα με νόμο μπορεί να επιβληθούν περιορισμοί στο δικαίωμα ελεύθερης ένωσης των δημοσίων υπαλλήλων.

Επίσης το δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των ν.π.δ.δ. καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς προβλεπόμενους από το νόμο που το

ρυθμίζει (άρθρο 23 § 2 Σ.).

Άλλη διάκριση των περιορισμών διαμορφώνεται με βάση το από πού αυτοί προέρχονται. Οι μεν περιορισμοί που προκύπτουν αμέσως από το Σύνταγμα καλούνται άμεσοι ή συνταγματικοί.

Η συνδικαλιστική ελευθερία του άρθρου 23Σ. περιορίζεται από τη διάταξη του άρθρου 48Σ. περί αναστολής ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Η αναστολή αυτή έχει προσωρινό χαρακτήρα. Με την πρόβλεψη του άρθρου 48Σ. επιβάλλεται άμεσος περιορισμός που πηγάζει απευθείας από το Σύνταγμα. Στον ίδιο περιορισμό υποβάλλεται και το δικαίωμα της απεργίας, όχι όμως της συλλογικής αυτονομίας.

Το Σύνταγμα απαγορεύει (εισάγοντας περιορισμό) το δικαίωμα της απεργίας στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας.

Οι περιορισμοί εκείνοι, τους οποίους το Σύνταγμα επιτρέπει, αλλά εισάγονται με την κοινή νομοθεσία καλούνται έμμεσοι ή νομοθετικοί και επιβάλλονται με την αποκαλούμενη «επιφύλαξη νόμου». Με τον όρο «επιφύλαξη νόμου» νοείται η επιφύλαξη υπέρ του τυπικού νόμου, υπέρ της νομοθετικής εξουσίας και όχι επιφύλαξη υπέρ της διοίκησης και των κανονιστικών πράξεων.

Έμμεσο ή νομοθετικό περιορισμό του περιεχομένου της απεργίας, ως ειδικότερου δικαιώματος που απορρέει από τη συνδικαλιστική ελευθερία, αποτελεί η «επιφύλαξη νόμου» για τη ρύθμιση του δικαιώματος της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων κλπ. (άρθρο 23 §2 εδ. β' Σ.)

vi. Οριοθέτηση του περιορισμού

Οι περιορισμοί, οι οποίοι αποτελούν δέσμευση για τον κοινό νομοθέτη κατά την εισαγωγή περιορισμών ή οριοθετήσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αποτελούν τις «οριοθετήσεις» ή «όρια» των περιορισμών.

Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορεί να θίγουν τον πυρήνα του δικαιώματος, την αρχή της αναλογικότητας και ακόμη απαγορεύεται να επιβάλλονται καταχρηστικά.

Το άρθρο 25 § 1 εδ. δ' Σ. ορίζει ότι οι κάθε είδους περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων πρέπει 'να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Η εν λόγω αρχή επιβάλλει την επιλογή του προσφορότερου κατ' είδους και έκτασης μέσου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

Το άρθρο 23 § 2 Σ. ,στο τελευταίο εδάφιο, εισάγει «οριοθέτηση» του περιορισμού του δικαιώματος της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των ν.π.δ.δ. καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς προβλεπόμενους από το νόμο που το ρυθμίζει. Δεν επιτρέπεται οι περιορισμοί αυτοί να φθάνουν ως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης του.

Γ. ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

i. Το δικαίωμα της ελεύθερης ένωσης προσώπων

Το άρθρο 12 Σ. αναγνωρίζει στους Έλληνες το δικαίωμα να μπορούν να συνιστούν ενώσεις προσώπων άτυπες ή με τυπική μορφή (σωματεία), μη πρόσκαιρες, μη κερδοσκοπικού σκοπού, με την προϋπόθεση ότι τηρούν τους νόμους του Κράτους. Η ένωση προσώπων διακρίνεται σε τυπική (σωματείο) και άτυπη. Τα σωματεία, τυπικές ενώσεις, ιδρύονται με βάση συγκεκριμένη και καθορισμένη από το νόμο διαδικασία. Αποκτούν δε νομική προσωπικότητα.

Άτυπες είναι οι ενώσεις για τις οποίες δεν ακολουθείται η διαδικασία που προβλέπεται για την ίδρυση σωματείων και δεν περιβάλλονται νομικής προσωπικότητας. Το Σύνταγμα στο άρθρο 12 προστατεύει τόσο τις τυπικές όσο και τις άτυπες ενώσεις προσώπων.

Η ένωση αυτή προσώπων που προστατεύεται από τη συνταγματική διάταξη δεν είναι πρόσκαιρη συνένωση προσώπων. Η ένωση θα πρέπει να επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό. Εξαιρούνται κατά συνέπεια από το ρυθμιστικό περιεχόμενο της διάταξης οι αστικές και οι εμπορικές εταιρίες προσωπικές ή κεφαλαιουχικές.

Ο συντακτικός νομοθέτης ρυθμίζει με άλλο τρόπο ορισμένες πιο ειδικές μορφές της γενικότερης συνεταιριστικής ελευθερίας αποχωρώντας από το γενικό δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Εν προκειμένω ο συντακτικός νομοθέτης αναγνωρίζει τη συνδικαλιστική ελευθερία στο άρθρο 23 Σ. Επομένως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μόνο συμπληρωματικά μπορεί να υπαχθούν στο ρυθμιστικό περιεχόμενο του άρθρου 12 Σ.

‘ Από την κατά περιεχόμενο σύγκριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος προς το δικαίωμα συνένωσης προκύπτει ότι το πρώτο αποτελεί ειδικότερη έκφανση του δεύτερου. Άλλωστε, στην Ελλάδα, πριν από τη συνταγματική μεταρρύθμιση του 1975, το συνδικαλιστικό δικαίωμα θεωρούνταν παρεπόμενο του δικαιώματος της συνένωσης και το συνδικαλιστικό δίκαιο, ως εκ τούτου, έχει την προέλευσή του στις διατάξεις περί σωματείων του αστικού δικαίου.

Η διάκριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος από το δικαίωμα συνένωσης, πέραν της σχέσης του ως ειδικού προς γενικό, θα πρέπει να αναζητηθεί, κυρίως, στους σκοπούς που υπηρετούνται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις.

Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις συσπειρώνουν πρόσωπα ή οργανώσεις με σκοπό την περιφρούρηση και προαγωγή εργασιακών, οικονομικών, ασφαλιστικών, κοινωνικών και συνδικαλιστικών, κυρίως, συμφερόντων, άρα έχουν έντονο ταξικό χαρακτήρα, αφού αποτελούν, κατεξοχήν, φορείς ταξικής αντιπαλότητας ή αλλιώς, ταξικής εξισορρόπησης.

Αντίθετα τα σωματεία και οι ενώσεις του άρθρου 12 § 1Σ. είναι, κατ’ αρχήν, συνενώσεις προσώπων με διαταξική προέλευση ή ένταξη και, κατά κανόνα, συμμετέχουν στην κοινωνική διαδικασία με επιδιώξεις διαταξικές.

Πέρα από αυτά, στο θεσμικό επίπεδο η διάκριση του συνδικαλιστικού δικαιώματος από το δικαίωμα της συνένωσης είναι ιδιαίτερα σαφής. Ειδικότερα, η συνταγματική εγγύηση του άρθρου 12 § 1Σ. διακρίνεται σαφώς από εκείνη του άρθρου 23 § 1Σ. διότι ο κοινός νομοθέτης και οι αγώνες των εργαζομένων διαμόρφωσαν ένα πρότυπο συνδικαλιστικής οργάνωσης με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μεταξύ των οποίων προβάλλεται με έμφαση η ευρύτερη αυτονομία. Η άσκηση εποπτείας από τη Διοίκηση, που προβλέπεται για τα κοινά σωματεία, αποκλείεται για τα επαγγελματικά δυνάμει του άρθρου 3 § 2 της ΔΣΕ 87(Αι Δημόσια Αρχαί δέον όπως απέχουν πάσης επεμβάσεως δυναμένης να περιορίσει το δικαίωμα τούτο ή να παρακωλύση την νόμιμον άσκησιν αυτού),η οποία κατοχυρώνει την εν γένει αυτονομία τους.

Ειδικές άλλωστε προβλέψεις της κοινής νομοθεσίας διασφαλίζουν για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις ευνοϊκό πλαίσιο ύπαρξης και δράσης. Από την ανάπτυξη που προηγήθηκε συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι επαγγελματικές οργανώσεις εμπίπτουν στο ρυθμιστικό πεδίο του άρθρου 12 Σ., μόνο κατά το μέρος που δεν έχουν διαμορφωθεί ιδιαίτεροι τύποι βιοτικών σχέσεων και ο κοινός νομοθέτης δεν έχει ασκήσει ρυθμιστική παρέμβαση.’ Με αυτήν την επιφύλαξη κρίνεται ιδιαίτερα ακριβής η παρατήρηση ότι « το άρθρο 12 Σ. μόνο επικουρική σημασία έχει» .

Με τη συνταγματική αυτή διάταξη δεν κατοχυρώνονται απλά ατομικά δικαιώματα, προστατεύονται συνάμα οι ενώσεις προσώπων ως θεσμός απ’ τον οποίο απορρέουν

τα υποκειμενικά δικαιώματα του κάθε ατόμου. Η συνεταιριστική ελευθερία συνδέεται άρρηκτα με το δημοκρατικό πολίτευμα και αποτελεί εγγύηση της πλουραλιστικής Δημοκρατίας.

Φορείς του δικαιώματος είναι σύμφωνα με τη συνταγματική διάταξη οι Έλληνες πολίτες. Δεν αναγνωρίζεται κατά συνέπεια αντίστοιχο δικαίωμα στους αλλοδαπούς. Το άρθρο 11 όμως της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) ορίζει ότι κάθε πρόσωπο 'έχει δικαίωμα ... και στην ελευθερία συνεταιρισμού συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ίδρυσης με άλλους συνδικάτων και προσχώρησης σε συνδικάτα με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων του'. Επομένως σύμφωνα με την κυρωμένη από τη χώρα μας διεθνή σύμβαση, όπως προβλέπει το άρθρο 28 Σ., και οι αλλοδαποί έχουν δικαίωμα να ιδρύουν ενώσεις προσώπων και να συμμετέχουν σε αυτές. Η ελευθερία αυτή περιορίζεται σε ότι αφορά την ίδρυση πολιτικών ενώσεων.

Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν μπορεί να εξαρτηθεί από προηγούμενη άδεια (άρθρο 12 § 1 Σ.). Στη συνεταιριστική ελευθερία περιλαμβάνεται το δικαίωμα ελεύθερης ίδρυσης ενώσεων, αλλά και το δικαίωμα αποχής από αυτές.

Η ελευθερία ίδρυσης αποτελεί αμυντικό δικαίωμα και επομένως στρέφεται κατά του Κράτους και έχει άμεση εφαρμογή στις σχέσεις των ιδιωτών μεταξύ τους. Η ελευθερία εισόδου σε ενώσεις που έχουν ήδη συστηθεί αποτελεί μερικότερο δικαίωμα της γενικότερης συνεταιριστικής ελευθερίας και στρέφεται τόσο κατά του Κράτους όσο και κατά της ιδιωτικής εξουσίας.

Μόνο η φύση των πραγμάτων, η φύση του συνεταιρισμού, μπορεί να αποτελέσει περιορισμό του δικαιώματος εισόδου. Στο άτομο αναγνωρίζεται επίσης και δικαίωμα συμμετοχής στη λειτουργία της ένωσης προσώπων της οποίας είναι μέλος. Το δικαίωμα αυτό στρέφεται κατά του Κράτους, κατά της ιδιωτικής εξουσίας αλλά κυρίως κατά της ίδιας της ένωσης προσώπων.

Αναγνωρίζεται επίσης ελευθερία λειτουργίας, η οποία εμπεριέχεται στη γενικότερη συνεταιριστική ελευθερία, αναφέρεται δε στο συνεταιρισμό ως σύνολο με σκοπό την εξασφάλιση της απρόσκοπτης λειτουργίας του. Στρέφεται προς τους ιδιώτες μόνο ως προς το αμυντικό περιεχόμενό της και δεν κατευθύνεται προς αυτούς και ως προστατευτικό ή εξασφαλιστικό διεκδικητικό δικαίωμα.

Κατοχυρώνεται ακόμη και το δικαίωμα της ελεύθερης αποχώρησης από την ένωση. Δικαίωμα το οποίο στρέφεται τόσο κατά της κρατικής όσο και κατά της ιδιωτικής εξουσίας.

Ο σκοπός του σωματείου θα πρέπει να είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα και τους νόμους. Ο καθορισμός αλλά και η μεταβολή του σκοπού της ένωσης είναι ελεύθερη αρκεί να είναι εντός των ορίων του νόμου. Το δικαστήριο μπορεί να ελέγξει μόνο τη νομιμότητα του σκοπού του σωματείου και δεν προχωρά σε έλεγχο σκοπιμότητας.

Μετά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001 καταργήθηκε η παράγραφος 4 του άρθρου 12 Σ. που προέβλεπε τη δυνατότητα επιβολής περιορισμών στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των ΟΤΑ, των άλλων ν.π.δ.δ. και των δημοσίων επιχειρήσεων.

Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι ο νόμος 1264/1982 'για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων' (άρθρα 1 επ. και 30), και ο νόμος 2265/1994 για την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του ν. 1264/82 και στους αστυνομικούς υπαλλήλους, καθώς και η πρόβλεψη διάταξης του Υπαλληλικού Κώδικα (άρθρο 46 § 2 ν. 2683/1999) αναγνώριζαν στους δημοσίους υπαλλήλους το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και πριν τη συνταγματική αναθεώρηση. Η με αριθμό 151 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας, που κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν.2405/1996 και υπερισχύει κάθε άλλης αντίθετης

διάταξης νόμου, αναγνωρίζει το δικαίωμα της ελεύθερης ένωσης και στους δημοσίους υπαλλήλους.

Τέλος, το άρθρο 12 Σ.(§ 1-3) ρυθμίζει τα περί συνεταιρισμών κατοχυρώνοντας την αρχή της αυτοδιοίκησής τους αλλά και της εποπτείας του Κράτους. Οι συνεταιρισμοί αποτελούν ν.π.ι.δ. που έχουν εμπορική ιδιότητα. Οι συνεταιρισμοί έχουν οικονομικό και κερδοσκοπικό χαρακτήρα σε αντίθεση με τους σκοπούς των ενώσεων προσώπων. Η κρατική παρέμβαση στους συνεταιρισμούς προβλέπεται από το Σύνταγμα περισσότερο εκτεταμένη σε σχέση με την αντίστοιχη που αναγνωρίζεται για τις ενώσεις προσώπων. Προβλέπεται επίσης η σύσταση αναγκαστικών συνεταιρισμών κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις (άρθρο 12 § 5 Σ.)

ii. Συλλογική αυτονομία

Είναι η νομική ικανότητα των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργοδοτών και των εργαζομένων να καθορίζουν τους όρους εργασίας και τα μεταξύ τους δικαιώματα και υποχρεώσεις, συνάπτοντας συμφωνίες που έχουν πέρα από το συμβατικό τους μέρος και χαρακτήρα δικαίου εφόσον δεσμεύουν και τρίτους. Ο ν. 1876/1990 διεύρυνε το πεδίο ισχύος των σ. σ. εργασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 22 § 2 του Συντάγματος «με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία».

Το νόημα της συνταγματικής διάταξης όσον αφορά στους «γενικούς όρους» εργασίας είναι ότι ο νόμος καθορίζει τους όρους εργασίας γενικά και αφηρημένα με νόμο και ότι δεν είναι δυνατόν να ρυθμιστούν με ατομικές διοικητικές πράξεις. Πέρα από τα εργασιακά θέματα ο νόμος μπορεί να διευρύνει το περιεχόμενο των σ. σ. εργασίας. Έτσι ο ν. 1876/1990 προβλέπει ότι η σ.σ.ε. μπορεί να ρυθμίζει και ζητήματα κοινωνικής ασφάλισης, εκτός από τα συνταξιοδοτικά.

Προβλέπεται από το Σύνταγμα ένα σύστημα δύο και ενδεχομένως τριών βαθμίδων για τον καθορισμό των γενικών όρων εργασίας: α) καθορισμός από το νομοθέτη, β) συμπλήρωση με ελεύθερες διαπραγματεύσεις, γ) διαιτησία.

Ο νομοθέτης δεν μπορεί να ρυθμίσει με εξαντλητικό τρόπο τα θέματα, αλλά υποχρεώνεται να αφήσει ελεύθερο πεδίο που θα ρυθμιστεί από τις σ. σ. ε.

Δικαίωμα για διαπραγμάτευση έχουν μόνο οι δικαιούμενες συνδικαλιστικές οργανώσεις. Από το άρθρο 22 § 2 Σ. απορρέει υποχρέωση των μερών για καλόπιστη διαπραγμάτευση αλλά όχι και υποχρέωση συμφωνίας.

Κατά το νόμο η συλλογική σύμβαση εργασίας καταρτίζεται μεταξύ μιας ή περισσότερων συνδικαλιστικών οργανώσεων και εργοδοτών ή και ενός ατομικού εργοδότη που απασχολεί πάνω από 50 εργαζόμενους.

Ο ν. 1876/1990 διακρίνει τις σ. σ. ε. σε εθνικές γενικές, κλαδικές, επιχειρησιακές και τοπικές ομοιοεπαγγελματικές.

Το δικαίωμα του συμβάλλεσθαι δίνεται από το νόμο στην πιο αντιπροσωπευτική οργάνωση. Επειδή η σ. σ. ε. πέρα από το ενοχικό της μέρος έχει και ένα κανονιστικό που δεσμεύει τρίτους μη συναλλαχθέντες, ο νόμος απαιτεί τη δημοσίευσή της σε ειδικό δελτίο που εκδίδεται από την κεντρική υπηρεσία του υπουργείου εργασίας. Το κανονιστικό μέρος της σ. σ. ε. δεν μπορεί να τροποποιηθεί ή να καταργηθεί ούτε με τυπικό νόμο, μπορεί όμως να ερμηνευθεί αυθεντικά από το νομοθέτη. Ο νόμος μπορεί να επεκτείνει τον κύκλο των δεσμευόμενων προσώπων.

Σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων ο νόμος προβλέπει τη συμπλήρωση των ρυθμίσεων του νόμου από διαιτησία που δεν μπορεί να είναι υποχρεωτική. Ο νόμος 1879/1990 προβλέπει μόνο την εκούσια διαιτησία εισάγοντας τους νέους

θεσμούς της συμφιλίωσης και μεσολάβησης και αντικαθιστώντας τα «διαιτητικά δικαστήρια», που ήταν στην πραγματικότητα διοικητικά όργανα με τον «Οργανισμό Μεσολαβήσεως και Διαιτησίας».

Η συλλογική αυτονομία αποτελεί ειδικότερη έκφραση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και είναι κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα. Η συλλογική αυτονομία, σε αντίθεση με την συνδικαλιστική ελευθερία και το δικαίωμα της απεργίας δεν αναστέλλεται σύμφωνα με το άρθρο 48 Σ. περί καταστάσεως πολιορκίας.

Απεργία

Απεργία είναι η συλλογική αποχή των μισθωτών από την εργασία με σκοπό να ασκήσουν, κατά κανόνα, πίεση στην εργοδοτική πλευρά στην επιδίωξή τους να εξυπηρετήσουν, να διαφυλάξουν και να προάγουν τα συλλογικά τους συμφέροντα. Στην ελληνική έννομη τάξη, απεργία είναι η συλλογική αποχή των μισθωτών από την εργασία, η οποία αποφασίζεται και κηρύσσεται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις τους, με σκοπό τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών, εργασιακών (άρθρο 23 § 2 Σ.) συνδικαλιστικών και ασφαλιστικών γενικά συμφερόντων τους, και ως εκδήλωση αλληλεγγύης για τους ίδιους σκοπούς μισθωτών επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων εξαρτώμενων από πολυεθνικές εταιρίες προς εργαζόμενους σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ή και στην έδρα της ίδιας της πολυεθνικής εταιρίας, εφόσον η έκβαση της απεργίας των τελευταίων θα έχει άμεσες επιπτώσεις στα οικονομικά ή εργασιακά συμφέροντά τους (άρθρο 19 §1 ν. 1264/1982)

Το άρθρο 23 § 2 του Συντάγματος του 1975, για πρώτη φορά στην ιστορία των ελληνικών συνταγμάτων, διακήρυξε την απεργία δικαίωμα. Η συνταγματική διάταξη προβλέπει ότι: « Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων» .

Το δικαίωμα της απεργίας απορρέει από τη γενικότερη συνδικαλιστική ελευθερία. Αποτελεί δικαίωμα του κάθε εργαζόμενου, μπορεί να ασκηθεί όμως μόνο συλλογικά και μάλιστα από ορισμένους φορείς, τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων. Έτσι ο μισθωτός δικαιούται να απέχει από την εργασία του μόνο εάν η απεργία έχει αποφασισθεί και προκηρυχθεί από τη συνδικαλιστική οργάνωση. Βέβαια δικαίωμα συμμετοχής στην απεργία έχουν και οι μη συνδικαλισμένοι εργαζόμενοι γιατί και σε αυτούς ανήκει το ατομικό δικαίωμα της απεργίας.

Περιεχόμενο του δικαιώματος της απεργίας είναι η δυνατότητα, η οποία παρέχεται σε κάθε μισθωτό, όταν κηρύσσεται νόμιμη απεργία, να απέχει από την εργασία του, χωρίς η αποχή αυτή να σημαίνει ότι παραβαίνει την υποχρέωσή του για παροχή εργασίας ή ότι λύνει τη σχέση εργασίας του, και χωρίς να επιβαρύνεται με αστικές, πειθαρχικές ή ποινικές κυρώσεις από μόνο το λόγο ότι απεργεί ασκώντας δικαίωμά του.

Περιεχόμενο του δικαιώματος των συνδικαλιστικών οργανώσεων να κηρύσσουν απεργία, που ανήκει στα νομικά τους προνόμια, είναι να προσφέρουν με δική τους ευθύνη στους μισθωτούς τη νομιμοποίηση για να πραγματώνουν το ατομικό τους δικαίωμα της απεργίας, καθώς και η οργάνωση, η στρατηγική, η τακτική, η κατεύθυνση, η μορφή, η έκταση, ο καθορισμός των σκοπών και η διάρκεια, που θα έχει η απεργία.

Δηλαδή, η απεργία ως όπλο αγώνα ανήκει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις για να το χρησιμοποιούν κατά την κρίση τους. Σ' αυτές άλλωστε ανήκει και η ικανότητα να διαπραγματεύονται και να συνομολογούν συλλογικές ρυθμίσεις. Η άσκηση απεργίας αποτελεί έκφραση της συλλογικής συνδικαλιστικής ελευθερίας.

Φορείς του δικαιώματος της απεργίας είναι τόσο οι εργαζόμενοι, και οι αλλοδαποί, όσο και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις, εφόσον έχουν νόμιμα συστηθεί. Το Σύνταγμα δεν προστατεύει τις αδέσποτες ή αυθόρμητες απεργίες. Προστατεύει όμως, όπως προαναφέρθηκε, το δικαίωμα και των μη συνδικαλισμένων να συμμετέχουν στην απεργία.

Η απόφαση για την κήρυξη της απεργίας πρέπει να είναι σύμφωνη με τη δημοκρατική υφή και τη λειτουργία του σωματειακού οργανισμού. Θα πρέπει να λαμβάνεται απόφαση για απεργία εφόσον υπάρχουν λόγοι που την επιβάλλουν ως το προσφορότερο για την περίπτωση μέσο διεκδίκησης.

Η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας δεν πρέπει να είναι καταχρηστική. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να γίνονται σεβαστοί οι όροι συλλογικών συμβάσεων ή αποφάσεων διαιτησίας.

Η άσκηση του δικαιώματος της απεργίας δεν πρέπει να είναι αντίθετη με άλλες συνταγματικές ή νομοθετικές διατάξεις, να μην προσβάλλει τα δικαιώματα άλλων, να είναι εντός των ορίων που επιβάλλουν τα χρηστά ήθη.

Με την πρόβλεψη του άρθρου 48Σ. επιβάλλεται άμεσος περιορισμός του δικαιώματος της απεργίας, που πηγάζει απευθείας από το Σύνταγμα. Το Σύνταγμα απαγορεύει (εισάγοντας περιορισμό) το δικαίωμα της απεργίας στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Με την αναθεωρημένη διάταξη του Συντάγματος του 2001 αφήνεται να ρυθμιστεί με νόμο το δικαίωμα της απεργίας των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των ΟΤΑ, των ν.π.δ.δ., των υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και άλλων δημόσιων υπηρεσιών. Με νόμο, λοιπόν, έμμεσα περιορίζεται το δικαίωμα των προαναφερόμενων ομάδων δημοσίων υπαλλήλων. Στον περιορισμό όμως αυτό προβλέπεται 'οριοθέτηση' : δεν επιτρέπεται να φθάνει έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης του.

iv. Ανταπεργία

Ανταπεργία (lock out) είναι η άρνηση της εργοδοτικής πλευράς να δεχθεί τις υπηρεσίες των μισθωτών συλλογικά με αγωνιστικό σκοπό. Με αυτόν τον τρόπο ασκεί πίεση στην εργατική πλευρά επιδιώκοντας την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της. Φορείς του δικαιώματος της ανταπεργίας είναι οι εργοδότες. Μπορούν να το ασκήσουν είτε μεμονωμένοι εργοδότες εφόσον πλήττονται από απεργία, είτε εργοδοτικές οργανώσεις.

Η ανταπεργία είναι το αντιστάθμισμα της απεργίας από την εργοδοτική πλευρά. Το Σύνταγμα δεν την κατοχυρώνει ρητά. Ο νόμος 1264/1982 επέβαλε την πλήρη απαγόρευση της ανταπεργίας.

Το άρθρο 22 § 2 του προαναφερόμενου νόμου ορίζει ότι «απαγορεύεται η ανταπεργία (lock out)»

Υπάρχει και η άποψη ότι η διάταξη αυτή του ν. 1264/1982 'παραβιάζει τη διεθνή σύμβαση εργασίας 87/1948 «περί συνδικαλιστικής ελευθερίας», η οποία κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ν.δ. 4204/1961 και κατοχυρώνει τη συνδικαλιστική ελευθερία και το δικαίωμα των συλλογικών εργατικών αγώνων εξίσου για τους εργαζόμενους και τους εργοδότες.

Κατά συνέπεια δεν μπορεί να εφαρμοστεί η απαγόρευση της ανταπεργίας γιατί η κυρωμένη με νόμο διεθνή σύμβαση εργασίας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του εσωτερικού μας δικαίου και κατισχύει οποιασδήποτε άλλης αντίθετης άποψης (άρθρο 28 §1Σ.)

Η απαγόρευση όμως αυτή είναι αντίθετη και με τη συνταγματική διάταξη του άρθρου 22 § 2Σ. εφόσον αποτρέπει τις «ελεύθερες συλλογικές διαπραγματεύσεις» καθώς και

με τον κανόνα της ισοδυναμίας των κοινωνικών ανταγωνιστών.’

Η επικράτηση της άποψης αυτής στην κυριολεξία δυναμιτίζει τα θεμέλια του συνταγματικού δικαιώματος των εργαζομένων και θα πρέπει να αντιμετωπισθεί με επιφύλαξη.

Δ. ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη συνδικαλιστική ελευθερία (άρθρο 23 § 2 Σ.) και τα μερικότερα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή, όπως είναι το δικαίωμα της συλλογικής αυτονομίας (άρθρο 22 § 2 Σ.) και της απεργίας (άρθρο 23 § 2 Σ.). Το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος είναι απόλυτο και προστατεύεται από κάθε προσβολή είτε αυτή προέρχεται από τη δημόσια είτε από την ιδιωτική εξουσία.

Η συνδικαλιστική ελευθερία αποτελεί ειδικότερη μορφή του δικαιώματος σύστασης ένωση προσώπων (άρθρο 12 Σ.). Ο συντακτικός νομοθέτης τη ρυθμίζει ιδιαίτερα με το άρθρο 23 § 1 του Συντάγματος και η χρήση του άρθρου 12Σ. μπορεί να είναι μόνο συμπληρωματική.

Η συνδικαλιστική ελευθερία αφορά στην ελεύθερη σύσταση συνδικαλιστικών οργανώσεων, τη συμμετοχή του ατόμου σε αυτές και τις δραστηριότητές τους ή τη επιλογή της μη συμμετοχής. Πέρα από τη συνταγματική κατοχύρωση, η συνδικαλιστική ελευθερία διασφαλίζεται και από διατάξεις νόμων π.χ. ν.1264/1982, 2224/1994 καθώς και από διεθνείς κυρωμένες από τη χώρα μας συμβάσεις όπως η ΔΣΕ υπ’ αριθμ. 87/1948 (ν.δ. 4204/1961) και η υπ’ αριθμ. 98/1949 (ν.4205/1961). Υφίσταται επίσης και η Δήλωση του Ιουνίου του 1998 της Διεθνούς Συνδιάσκεψης Εργασίας.

Αναμφισβήτητα η συνδικαλιστική ελευθερία έχει μεγάλη σημασία. Δεν είναι μόνο αναγκαία για τη διασφάλιση και βελτίωση των όρων και της αμοιβής της εργασίας. Επιπλέον οι ισχυρές και ανεξάρτητες συνδικαλιστικές οργανώσεις αποτελούν σπουδαία εγγύηση της δημοκρατίας και της ελευθερίας εν γένει, ώστε η πραγματική κατοχύρωσή τους να αποτελεί ασφαλές κριτήριο του επιπέδου της ελευθερίας και της δημοκρατίας μιας χώρας.